

VÁRSZEGI ASZTRIK

Erkölcsei normák mint a modern kor létezési szükségletei és feltételei

ABSZTRAKT

Írásomban az egyetemes erkölcsi normákról mint a modern kor létezési szükségleteiről és feltételeiről gondolkodom. E témát praktikus, pragmatikus nézőpontból tárgyalom a megértetés szándékával. Szeretném bemutatni a keresztény erkölcsi és nevelési normák forrását, Jézus tanítói módszerét, a keresztény nevelés útjait, a keresztény istentisztelet pedagógiáját. Röviden szólok a példaképetikáról. Írásomat a bencés nevelés sajátosságaival zárom.

KULCSSZAVAK: nevelés, erkölcsi normák, keresztény pedagógia, bencés oktatás

Az ember szabadságra született, mindegyikünknek vannak szárnyai. A nevelés pedig nem azt jelenti, hogy gyermekemet vagy tanítványomat az iskolában saját képemre és hasonlatosságomra gyúrom, hanem megpróbálom belülről, a talentumai, adottságai, jó és rossz tulajdonságai felől egyaránt megérteni, tudatosítani benne a jót, de megmondani neki a rosszat, és a szabadságra nevelni. A szabadság vezessen a jóra. A nevelés folyamán Pál apostol axiómája érvényes mindegyikünkre: „Minden szabad nekem, de nem minden válik a javamra” (1Kor 10,23). Ez az, ami, azt hiszem, ma nagyon időszerű, hiszen öregek és fiatalok egyaránt fejjel mennek a falnak a szabadság jelszavát hangoztatva. A „fejjel a falnak menetelt” a fiatalok pedig tőlünk tanulják, ezt nem szabad elfelejteni.

Keresztény megközelítés: szabad vagyok a jóra, és itt már előkerül az erkölcsi kérdés, a jó és a rossz problematikája. Hozzátenném, hogy a jóra irányuló szabadságra születtem: a keresztény létezmód proegzisztens. Valakiért vagyok, valakinek a szeretetért létezem. Jézus szájából, az evangéliumból ez így hangzik: „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért” (Jn 15,13). „Ti barátaim vagytok”, mondja Jézus, és ebben a mondatban – ha a pedagógia nyelvére fordítjuk – már benne van a mester és tanítvány kapcsolata is. Ha a történelmünket nézzük, akkor azt látjuk, hogy korábbi nagyjaink adott esetben küzdöttek a hazáért és a szabadságért: *pro patria et libertate*. *Pro*: valamiért, ami érték, ami jó, ami nem tesz tönkre, hanem fölépít bennünket.

Minden gyermek, minden tanítványunk nevelésében a kísérést az jelenti, hogy a gyermekkel együtt kell lennie a nevelőnek. Nélkülözhetetlen következetesen visszajelezni a gyerekeknek, hogy szép/ügyes vagy, kedves/okos vagy, mert ez létszüksége. Mi gyakran azt nézzük, hogy mit nem tud, és időnként azt osztályozzuk. A tizennyolc évesek, a húsz- és a harmincévesek is tele vannak szorongással, nem tudják, hogy jól cselekedtek vagy jól cselekedtek-e. Sokuk gyerekkorából azok az alapélmények hiányoznak, amikor anyuka rájuk néz, és megerősíti őket, de még inkább hiányzik az apukának a megerősítő tekintete, hogy „jól van, kisfiam, jól csináltad, ügyes vagy, így kell máskor is”. Az empátikus pedagógus, aki sétál, jön-megy a gyerekek között, és látja, hogy hány-szor függesztik ránk kérdő, nemegyszer szorongó tekintetüket, tudja, miről beszélek, és azt is tudja, hogy ilyenkor meg kell erősíteni, bátorítani kell a fiatait. Rá kell nézni, rá kell mosolyogni, és meg kell erősíteni a jóban, legyen az akár az ő emberi tulajdonsága, vagy akár az, hogy a kétszer kettőt néha négynek írja. Mindig a jóban kell megerősíteni.

A KERESZTÉNY ERKÖLCSI ÉS NEVELÉSI NORMÁK FORRÁSA

Hadd közelítem meg távolabbról. Sokszínnú világban élünk. A bibliai gondolkodásmódról és azon belül a keresztény gondolkodás mikéntjéről az embereknek általában nagyon kevés ismeretük, tapasztalatuk van, és önkritikusan azt kell mondanom, hogy sokszor még azok is, akik valamelyik történelmi egyháznak a tagjai, torz istenképpel élnek. Ilyen esetben nagyon-nagyon téves gondolkodást örököltünk meg, messze jutotunk a forrástól. Éppen ezért mindig keresnünk kell a forrást, amely dinamikát, eredetiséget, lendületet ad az embernek, tehát az életet szolgálja. Ha például az egyházi iskolára néznek, vagy egy keresztény iskolára vagy egyáltalán az iskolára, ahol hívő emberek tanítanak, élnek vagy tanulnak, akkor fölteszik a kérdést: mi a titka? Van-e valami receptje? Hogy tudják megbabonázni a gyerekeiket, hogy azok megülnek a könyv mellett, és tanulnak, és lelkiismeretesek? Mindenki ennek a kvintesszenciáját keresi. A dolgok roppant egyszerűek, és erre az egyszerűsége szeretnék rámutatni. Isten teremtette a világot, férfinak és nőnek teremtette az embert, az élet lehetőségét adta belé. Ha elolvassák a Tízparancsolattal és azon belül is a főparancsolattal kapcsolatos eszmefuttatásokat és tanítást, akkor átütő ez a fajta világlátás, hogy van Isten, Istennek a teremtése a világ, és ebben a világban az Isten képmását hordozó ember meghatározott helyet foglal el. Isten képmását hordozza mind a férfi, mind a nő, ketten együtt hordozzák Isten vonásait, az isteni tulajdonságokat. Az embernek a méltósága ebben van. Az ember nem több és nem kevesebb, kimagaslik a teremtet világból, az állatvilágból, a környezetéből. Nem azonos Istennel, de arra született, hogy kapcsolatba, közösségbe, kommunióba kerüljön vele. Ha a sokféle emberi, illetve vallási tapasztalatot nézzük a világban – hiszen vallási pluralizmus és sokszínűség is adott benne –, akkor azt kell mondanom, a Biblia hagyománya letisztult hittapasztalatot közvetít mind az egyes ember, mind a közösség számára, hogy ne menjenek bele azokba a szélsőségekbe, amelyeket az emberi nem és az egyes ember egyaránt megtapasztalt már, és amelyek esetleg nem az életre, hanem pusztulásba

vitték. Számunkra Isten kinyilatkoztatása, önmaga feltárulkozása Jézus Krisztus személyében elérhető. Ezért lett az Ige testté, hogy kézközelbe, karnyújtásra lépjen a távoli Isten, és mintát, példát adjon, hogy hogyan legyünk igazán, teljes emberek. Ha a Tízparancsolatot elemezzük, a szabadságnak az igéit kapjuk meg. A Tízparancsolat, amely az Istennel való kapcsolatunkról szól, a közösségben embertársunkkal való kapcsolatra is vonatkozik, azon túl pedig az önmagunkhoz való kapcsolatra is hat. Itt rajzolódik ki

az, hogy melyek az emberi, minden emberre, tehát egyetemes erkölcsi értékekre vonatkozó igazságok, igazában véve milyen az az út, amelyen járva beteljesedik az ember élete. Nem biztos, nem szükségszerű, hogy boldog lesz – sokszor innen közelítik meg az életet –, hanem értékes lesz, kiteljesedik, egyre teljesebb lesz az élete. Ha a bibliai, az ó- és újszövetségi gondolkodásnak a vonalát nézzük, akkor Jézus tanításában is tetten érhető ez a két mozzanat. Egy

Isten képmását hordozza mind a férfi, mind a nő, ketten együtt hordozzák Isten vonásait, az isteni tulajdonságokat. Az embernek a méltósága ebben van.

alkalommal odalép hozzá egy fiatalember, és azt kérdezi: „Mester, mit tegyek, hogy eljussak az örök életre, hogy a tökéletességet elérjem, teljes legyen az életem?” Jézus válasza ez: Tartsd meg a parancsokat, Istennek azt a tíz szavát, amely eligazít téged az életben. Szeresd a te Uradat, Istenedet..., ne lopj, ne ölj, ne paráználkodj stb., tartsd meg a Tízparancsolatot, kerülj helyes kapcsolatba a te Uraddal, Isteneddel (vö. Mt 19,16–20). Egy másik alkalommal az egyik okoskodó írástudó, egy akkori értelmiségi lép oda Jézushoz, és azt mondja: „Mester, azt kérdem tőled: melyik a legfontosabb a parancsok, az Isten szavai közül?” Ekkor Jézus egy mondatban összefoglalja a Tízparancsolatot, a törvényt és a prófétákat is, mégpedig a három leglényegesebb elemet ragadja ki: szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes erődből, egész valódból, és embertársadat, mert az olyan, mint te, úgy gondolkodik, úgy érez, úgy létezik, úgy vágyakozik, olyan magányos, úgy tud szenvedni, tehát azt is szeresd, mint saját magadat (vö. Mk 12,28–34). Tehát az önmagunkhoz való helyes viszony, a nyílt és őszinte kommunikáció önmagunkkal mintegy mércéje, fokmérője a másikkal való kapcsolatnak is. Ha belevilágítunk mindennapi életünkbe, akkor a három parancs közül legalább kettőre választ kell adnunk minden élethelyzetben, akár tudjuk, akár nem. Hogy viszonyulok magamhoz, hogy viszonyulok a házastársamhoz, a gyerekeimhez, a főnökömhöz stb.? Tehát a Biblia tanítása szerint az élet alapvető hármasság kérdése és irányultsága tulajdonképpen egy: ez a szeretet. Ennek a szeretetnek három irányulása van: az istenszeretet, a magam iránti egészséges (és nem egoista) szeretet és a hagyományos megfogalmazásban a felebaráti, az embertársi szeretet. Önszeretet nélkül nem tudnánk létezni, elpusztulnánk, de ennek megvan a határa.

TELJESSÉGIGÉNYŰ NEVELÉS

A főparanccsal csodálatos világképet, keretet, tájékozódási pontot, rendet, segítséget kap az ember, hogy miként alakítsa saját és a rábízottak életét (legyen szó egyvalakiról vagy többek-

ről). Az aztán már részletkérdés, hogy saját gyermekeit neveli-e, vagy másokéit, intézményes keretben. Pedagógusként tudjuk: rendkívül fontos, hogy az ember mit mond el. Egzakt és megbízható, precíz legyen az a tudásanyag, amelyet a fiatalok elé tár, mert hamar megfogják, ha csúsztat. De a döntő a nevelési mozzanat: az, hogy az ember milyen szándékkal, milyen nyitottsággal, milyen készséggel áll a hallgatók elé, és hogyan próbál kommunikálni velük, hogyan érez rá gondjaikra, bajaikra. A személyek közötti kapcsolat létrejötte még a tanulás szintjén is perdöntő abban, hogy a tanítványainkkal, a ránk bízottakkal mit tudunk elérni. A nagy Goethe azt mondta: attól tanulunk, akit szeretünk. Alapélmény, néha még nehéz tantárgyak esetében is. Összefoglalva: a keresztény nevelés titka az Isten titka, misztériuma. Ezt nem tudjuk „két vállra fektetve”, mindenki elé racionálisan odatenni, de létezik: kereszük, hiszünk benne, és formálja életünket. A vallás élő, képes átalakítani az életet, belülről ad indítékokat, célokat, a lélektan és a nevelés szavával: motívumokat.

A KERESZTÉNY PEDAGÓGIA ESZMÉNYE

A keresztény pedagógia Jézus Krisztus személyét, módszerét tartja szem előtt. Az evangéliumokat érdemes alapidokumentumként vagy forrásként olvasni. Nézzük meg néhány példán, hogyan viszonyul Jézus az emberekhez, hogyan szólítja meg őket, hogyan kezd párbeszédet, és érdemes azt is megfigyelni, hogy milyen hatást vált ki. Amikor tanít, és Isten országának, Isten titkának örömhíréről beszél, amely szabaddá teszi az embert, a szegényeket, az igazságkeresőket, a szenvedőket, a sírókat szólítja meg. Számos helyen azt írja az evangélium: nem úgy tanított, mint az írástudók meg netán a főpapok, hanem úgy, mint akinek hatalma van. Belülről birtokolta azt, amit mondott. Amit később az irodalomban máshol is szoktunk mondani: a szónak, a tettnek és az érzésnek az egysége jellemezte, belső, személyes elkötelezettsége, hite volt, és ezért hatott olyan módon, hogy lebilincselve hallgatták, és el tudták fogadni, amit mondott. Tanítása felszabadító volt, átjárta és átalakította az életünket. Csak sejteni szeretném, hogy miről van szó. Jézus így közelít az emberekhez, és ők követik. Ebből a mester-tanítvány kapcsolatból indul el tulajdonképpen az a mozgalom, az a tanítás, az az igehirdetés, amelynek ha nem lett volna ereje, akkor valamikor az idő keresztmetszetében eltűnt volna a történelem süllyesztőjében. A keresztény nevelés titka az élő Isten. Ha a lélektan oldaláról közelítem meg, azt mondom, hogy a belső motívum, amiért felkelek, amiért odamegyek a másikhoz, amiért szeretni tudok, akinek az erejéből szeretünk – az Isten.

A belső motívum az, ami a nevelés során egyéni életemen, megélt hitemen keresztül közvetít. Ismerjük a lélektan, a pedagógia felismerését: csekély a verbális kommunikáció esélye. A metakommunikáció megelőzi: a lényemmel vonzok vagy taszítok. Minden pedagógusnak így kell, nem a tükör elé, hanem a lelki mérlegre állni: mi az, ami bennem van?

TOVÁBBRA IS A KERESZTÉNY ERKÖLCSI NEVELÉSRŐL

Ha a keresztény egyházakra nézünk, azt gondolja a kívülről álló, jóakarátú ember, hogy az egyházak jelen vannak a társadalomban, és némelyik vagy majdnem mindegyik okta-

tó-nevelő munkát folytat az iskolában, vagy saját felekezeti iskoláik vannak. Ez így is van. De az egyház küldetése nem az, hogy iskolákat tartson fenn, és oktató-nevelő munkát folytasson. Félreértés ne essék, nem a keresztény iskola ellen beszélek, hiszen magam is részese vagyok. Az Úr Krisztus – és megint visszatérek a bibliai, az újszövetségi gyökerekhez – nem azt mondta övéinek, hogy „menjete el az egész világra, és alapítsatok szerzetesi gimnáziumokat”, hanem azt, hogy „tegyetek tanítványommá minden népet, kapcsoljátok be életüket Isten életébe”. A vallás üzenete egyetemes, mert nem a matematika, a közgazdaságtan, a pszichológia, a reklám vagy a PR-tevékenység technikáját vagy technológiáját akarja megtanítani az embernek, hanem üzenetet akar közvetíteni, hogy az mit kezdjen az életével. Ilyen értelemben a vallás egyetemes.

Amikor Jézus közössége, tizenkét apostola elindul a Római Birodalom területén, és egyházközségeket hoznak létre, azok feladata az, hogy tanítsák és fölkészítsék a megkeresztelteket, a szenteket – ez Pál apostol megfogalmazása. Akik a keresztség révén Krisztusba kapcsolódtak, azok a szentek. Innen van az anyaszentegyháznak, a gyülekezetnek is az elnevezése. A szentek felnevelése erre a szabadságra, erre a titokra sajátos módon történik, egy tradícióba való beavatással, beléptetéssel. A keresztyénység tanítása vagy tapasztalata olyan értelemben is egyetemes és katolikus, hogy a teljes, az egész emberi életet át akarja ölelni. Minden sorsfordulónál ott van a hívő ember számára az egyház. A keresztelezés az egyházhoz tartozást, a feltámadt Krisztusba való bekapcsolódást egyaránt jelenti. A bérmlás megerősíti és tudatosítja ezt a közösséghez, Istenhez fűződő kapcsolatot, miként az eucharisztia, a Krisztus testében és vérében való részese-dés is (amit egyszerűen misének vagy szentmisének mondanak a katolikus keresztyének, és úrvacsorának a protestánsok). A férfi és nő kapcsolatát megszenteli és összeköti a házasság szentsége. A súlyos beteget a betegek kenete erősíti meg. Ha megsérül az istenkapcsolat, a bűnbánat és kiengesztelődés szentsége meggyógyítja. Az egyház szentségei az Istennel való találkozás helyei. A keresztyén közösség erre nevel. Nem matematikát oktat, nem zenére tanít, bár természetesen ezek mind elérnek egymás mellett. Eredendően a hitre, az istenkapcsolatra nevel. Ha az egyház történetét nézzük, akkor a *tonus firmus* vagy a *Grundtenor* kezdetektől mostanáig tulajdonképpen mindig a hitre nevelés.

HOGYAN SZÜLETETT MEG A KERESZTÉNY ISKOLA?

A keresztyénység pluralista világba született. A II. és a III. században, főképpen olyan helyeken, ahol nagy volt a szellemi pezsgés és a vallások együtthatása, így például az észak-afrikai Alexandriában, a keresztyéneknek reflektálniuk, tudatosítaniuk kellett hitüket. Jelen volt itt az egyiptomi Ízisz-kultusz, a fáraók hagyománya, más pogány kultuszok, és erős zsidó közösség is élt Alexandriában. Pontosan olyan helyeken alakultak ki a hitet tisztázó, a hitre reflektáló első iskolák, ahol a környezet ilyen sokrétű volt. Így alakult, kristályosodott ki lassan a keresztyén tanítás. Amikor Nagy Konstantin már nem tudott mit kezdeni a keresztyén közösségekkel, a birodalom szövetségre lépett áldozataival, meghirdetve a vallási türelmet. A milánói edictum (313) kibocsátását kö-

vetően a kereszténység befogadott, majd államvallás lett. Amikor szétesett a birodalom, a kereszténység bizonyos funkciókat magára vállalt a birodalomtól. Itt kezdődött két nyomvonalon a tanítás munkája. A középkor végéig erről beszélnek a kolostori, illetve a káptalani iskolák. Káptalani iskola a püspöki székhelyeken jött létre, ahol ennek megvoltak a szellemi és anyagi feltételei, a kolostori iskolák pedig egyes rendi közösségek környékén. Például hazánkban is. 1996-ban, amikor Pannonhalma kolostorának alapítására emlékeztünk, az egyúttal az első magyar kolostori iskolának is a millenniuma volt. A Szent István alapította egyházmegyékben pedig létrejöttek a káptalani iskolák.

Ez a képzés, amely fölhasználja a kor kulturális értékeit, átmenti az ókori *septem artes liberales*, a hét szabad művészet értékeit is. Az ókori műveltséggel is rendelkező szerzetes kezébe veszi a Bibliát, olvassa a Bölcsesség könyvében, hogy „a bölcsesség házat épít magának”, amelyet hét oszlopra állít. A hét szabad művészet ilyenén megközelítése egyúttal a zsidó-keresztény hagyomány és az antikvitás összekapcsolása. Ez szervesen tovább épül, de nemcsak a szellem területén, hanem a technikai kultúra terén is.

Az újkor történetileg még nagyobb változást jelentett. A felvilágosodás úgy gondolta, hogy akkor hasznos az egyház – ez az utilitarista vagy aufklerista szemlélet –, ha valamit *csinál*. Ekkor már nincs fogékonyság a misztérium, a titok iránt. A magyarországi szerzetesrendek, amelyeket II. József feloszlatozott, utódja idején akkor nyerhették vissza közösségeik létét, ha iskolát vállaltak. A bencéseknek tízet akart adni I. Ferenc 1802-ben, mikor a legújabb korban a katolikus magyar egyházon belül a szerzetesrendek tanító rendekké váltak. Általában véve egy szerzetesi közösségnek vagy az egyház közösségének nem konstitutív, a lényegéhez tartozó eleme, hogy oktató-nevelő munkát is végezzen. Ugyanakkor, ha az mégis része önnön karizmájának, napi feladatvállalásának, az nem azt jelenti, hogy ne lenne jó vagy helyes a keresztény iskola a társadalom számára. De a célkitűzés, a prioritás mindig az, hogy a hit tapasztalatát, a hit nagyszerűségét és élményét a közösségi tapasztalat révén továbbadják.

A PÉLDA FONTOSSÁGA A KERESZTÉNY NEVELÉSBEN

A keresztény erkölcsi és nevelési normák forrása az Ó-, illetve az Újszövetség és Jézus Krisztus személye. A kereszténység mindig példaképetikával dolgozik. Protestáns testvéreink szemünkre hányják a szentek tiszteletét, de a szenteknél sincs másról szó, mint hogy az egyszerű ember számára a jó példák szükségesek és fontosak. A szentek példája mindig sokakat vonz. Az ókoriak is vallották: „A szavak elröpülnek, a példák vonzanak.” Jézus Krisztus személye csodálatos példa az istenszeretetre, mert aki Istent Abbának, Atyjának tudja szólítani, az azt jelenti, hogy Istennel bensőséges, személyes kapcsolatban van. Aki észreveszi a mezők liliomait, az ég madarait és a gyermekeket, s azt mondja, hogy ilyeneké az Isten országa, az teljes ember. És aki azt tudja mondani, hogy senkinek sincs nagyobb szeretete annál, mint aki barátaiért életét adja, az szabad ember. Szabad önmagától. Jézus örök példa a keresztény ember előtt. Az a mester, aki enged belélni az életébe, aki transzparens. Sokat lehetne még mondani Jézus, a pedagógus egyé-

niségéről. Egy német protestáns teológus hölgy doktori disszertációja erről a témáról szól: hogyan beszélt, hogyan teremtett kapcsolatot Jézus az emberekkel. Talán szokatlan így beszélni Jézusról, de ő a legkiválóbb pszichiáter, hatékony pszichiáter volt. Hallgatói szívének a közepét akarta elérni. A keresztyénység egyetlen emberről sem mond le, különféle nivójú célcsoportjai vannak, de főképp az egyszerű emberek nevelésére tekint.

AZ EGYHÁZ KÖZÖSSÉG – A KÖZÖSSÉG NEVEL

A keresztyén nevelés négy síkon zajlik. Négy görög szót mondok. Az első a *kérügma*, az ígehirdetés, a második a *liturgia*: a *leiton ergon* közös művet, azaz közösen végzett istentiszteletet jelent, interakció Isten és ember, ember és ember között. A harmadik fogalom a *martüria*, a hitről adott tanúságtétel, a negyedik pedig a *diakónia*, a szolgálat, a szociális-karitatív dimenzió. E négy sík az ember egész életét lefedi, és ha jól funkcionál egy-egy terület, akkor az összhatás nem téveszt célt, amely a teljes ember formálása, megnyílása a transzcendensre. A keresztyén küldetésben, nevelésben – és ez nem szégyellendő – mindig van szolgálai, szolgáló elem. Szolgálni akarunk, nem uralkodni.

A keresztyénység mindig közösségi élmény. A II. vatikáni zsinat így definiálja Isten népét, az egyházat: „az Atya, a Fiú és a Szentlélek által összehívott nép”. A keresztyén tanítás alapja a hármasság és mégis egy Isten titka. A keresztyénység Istennel való, Istenben nekünk ajándékozott közösség, kommunió. A közösség három irányba kommunikál. Jézus megfogalmazásában a bibliai főparancs: „Szeresd a te Uradat, Istenedet teljes szívedből, teljes elmédből, egész valódból, felebarátodat pedig mint önmagadat.” Isten irányába, a testvér, a legközelebbi embertestvér és saját emberi mélyeinek irányába. Jézus tanítványokat hív meg, ők lesznek tanításának, örömhírének multiplikátorai. A keresztyének mindig arra törekszenek, hogy a közösségek egymással is békességben és szeretetben éljenek. A keresztyén istentisztelet, liturgia a legalkalmasabb bizonyíték erre nézve. Ha a keresztyén istentisztelet szövegét hallgatjuk, hamar feltűnik, hogy az ősi mondatok megőrizték az ókeresztyén kor testvériségét – számunkra megközelíthetőbb módon mondva: demokratizmusát.

A közösség többsíkú, nemcsak rituális, liturgikus, tehát vallási, hanem mindig van szociális, lélektani vetülete. Jézus Krisztus egyháza nem klánok egysége, nem törzsek gyülekezete, nem nemzeteké – átvitt értelemben véve, illetve valóságosan természetesen nemzeteket is jelent –, hanem mindig a vérségi, a megszokott társadalmi kötelék fölé emelt közösség. Nem azért üdvözülhetek, mert magyar vagyok, szlovák vagyok, vagy bármely más nemzet tagja, hanem azért, mert a népek, az emberek közül a vérségi kötelékből Isten meghívott. Az eklézsia, egyház nem más, mint a meghívottak közössége. Ilyen értelemben az egyház mindig *supra nationes* – nemzetek, törzsek fölé emelt jel. Nem a vérségi kötelékre, hanem lelki kapcsolatra épít. Az egyházban nekem ajándékozott testvéri kapcsolat több és hangsúlyosabb, mint a rokoni háttér. Tízennyolc évig éltem a család kötelékében, és negyvenegy éve a hivatásomban. Az egyházi kapcsolat olyan köteléket jelent, hogy ha bárhova megyek a világban, és ott keresztyénre találok, s azt

mondom, hogy keresztény vagyok, vagy bencés szerzetes vagyok, akkor kinyílik az ajtó. Befogadnak, nem a vér, hanem a testvériség alapján. Napjainkban sokszor tapasztaljuk, hogy kikoptak a magatartásformák, a mindennapi viselkedésformáink, a közösségi viselkedési formák. Természetes, hiszen annyira szétesett, atomizált, individualista lett a társadalmunk.

Most tekintsük csupán struktúrájában a keresztény istentiszteletet. Miből áll? Szavak, gesztusok, figyelem, a lélek és a test cselekvése. Összegyűlik a közösség, köszönünk egymásnak – jó reggelt, kezét csókolom, dicsértessék, laudetur stb. Hogy összehango-

Jézus Krisztus személye csodálatos példa az istenszeretetre, mert aki Istent Abbának, Atyjának tudja szólítani, az azt jelenti, hogy Istennel bensőséges, személyes kapcsolatban van.

lódjunk lelkileg, lélektanilag, énekelünk. Ókori gyakorlat, Szent Ágostontól származik. Különböző helyekről jövünk, különböző lelki rezonanciákkal, és ha van egy közös énekünk, akkor a különféle belső hangulatokat a külső éneklés egységessé teszi, összekovácsolja. Ezért van a keresztény istentiszteletnél a bevonulási ének. Amikor a hívő közösség szívből énekel, az összehangolja, felszabadítja. Van közös élmény, közös szöveg. Mit tudunk mi, magyarok elénekelni együtt? A Him-

nuszt, a Szózatot, itt-ott még a Boldogasszony Anyánkat, aztán talán végére is értünk a közös lehetőségeknek.

Milyen egy közösség? Ha emberek összejönnek, akkor kell hogy legyen valamilyen rend, egy előjáró, aki tudja, hogy mit kell tennie, még akkor is, ha csak a szerepét játssza el. Hát ha még belsőleg is tudja, mit kell csinálni! A keresztény közösség nem azt mondja, hogy jó napot kívánok, hanem azt, hogy az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Ezzel megadja a hitbéli alapot, hogy hívő közösség vagyunk. És ezután a pap azt mondja: „Az Úr legyen veletek!” Köszönti, összefogja a közösséget. Az istentiszteleten megtanulunk fegyelmezetten ülni, és ülve figyelni az előadóra, aki éppen szól vagy énekel, tudunk felállni, és a testtartásunkkal is kifejezésre tudjuk juttatni azt, hogy figyelünk. Az istentiszteletek velejárója a megszentelt liturgikus imádság, szöveg, felolvasunk az Ószövetségből vagy az Újszövetségből egy-egy szakaszt, amelyeknél begyakorolhatjuk az odafigyelés művészetét. Persze ez öntudatlanul történik.

Az Írások értelmezésekor mindig elhangzik valami olyan sztori, példázat, szó, amely a mában, a bensőmben meg tud szólítani. Ha ügyes és jól felkészült az igehirdető, és jó interpretátor, akkor el tudja mondani, hogy az ősi szövegek milyen időszerű kérdésnek felelnek meg, ma hogyan érintenek bennünket, hogyan és mint vagyunk, és valamiféle lelki útmutatást, kapaszkodót ad az élethez. Az emberek nehezen oldják fel a magányukat. Ha akár egy zsidó, akár egy keresztény istentiszteleten az Írást halljuk, az a gyökértelenséget is gyógyítani tudja. Mert az igehirdetés és az evangélium, tehát az ősi szövegek felolvasása révén közvetítődik egy világgép, világrend, amelyben megtalálhatom a helyem, a kapaszkodóimat. Nekem szólnak a próféták, nekem példa Jézus Krisztus, nekem példák

az apostolok, és én a sor végén állok a mában, ahol tudatosíthatom, hogy idetartozom, és nekem is feladatom van. Tehát az életem értelmét kaphatom meg, ha kellő affinitással, nyitottsággal vagyok jelen a keresztény liturgián, ünneplésen. Minden keresztény ünnepelés lényegéhez tartozik, hogy bekapcsol bennünket a csodálatos teremtett világba, és ott az esélye a kommuniónak, az Istennel való kapcsolatnak, amely viszont egzisztenciális.

A keresztény nevelés az egész embert célozza. A nevelés célja, hogy az ember bensővé, lelkivé legyen. Ahol ez megtörténik, ott az ember ügyel a gesztusaira, mozdulataira, az emberekkel való kapcsolatára, és ennek további szociális kisugárzása is van. Nem öli meg az öregjeit és a gyermekeit, inkább öregotthonokat, kórházakat létesít, tehát a szellem és a lelke által meghódított területen úgy próbálja berendezni a kultúráját, hogy azt ugyanez a lélek, ugyanez a lelkület járja át, s az emberi élet minőségét emelje és megóvja a földön.

Ha az egyház történetét nézzük, vannak sötét fejezetei és szomorú emlékeink. De ha még mélyebben megnézzük, azt lehet mondani, hogy ahová a hívő keresztény belépett, mindig épített is. Nem csak templomot. Annak mindig van intézményi kisugárzása is: öregek, megesett anyák, AIDS-esek otthona stb. Szegények, betegek, kitiszítottak mindig lesznek veletek, mondja Jézus. A hívő ember – azt gondolom – a nevelésben mélyen realista, és nem idealista.

A keresztény ünnepléshez még hozzá szeretném fűzni a vasárnapot, az ünnepnapot, de mondhatnám azt is, hogy a sabbatot, a szombatot. A rabbikat megkérdezték, hogy mi az, ami Izraelt megtartotta. A válasz: a szombat törvénye, az, hogy a szombat ünnepnap. Isten hat nap alatt teremtette a világot, és látta az egyes teremtsési szakaszok után, hogy jó mindaz, amit alkotott. A hetedik napon visszavonult, és megnyugodott, megpihent. Ez klasszikus példája a vallástörténeti antropomorfizmusnak. Isten dolgát a magunkéhoz hasonlóvá tesszük, mert így tudjuk elképzelni, így tudjuk kifejezni. Amikor ezt a teológus szerző leírja a Teremtés könyvében, körülbelül így gondolkodik: „Kedves hívő testvérem! Nézd, itt vagyunk Mezopotámia kellős közepén, a Tigris és az Eufrátesz között, elhurcolva a hazánkból. Nézz körül, itt van sok olyan ember, aki a napot vagy a holdat imádjá, de a csillagokat, csúszómászókat stb. is. Nézd meg, ezek jó emberek, de tévedésben élnek. A te Istened ezeknél az istennek tartott égitesteknél, kultikus állatoknál magasabb rendű, mindent ő teremtett. Szétválasztotta a sötétet és a fényt, aztán lett nappal és éjszaka, aztán megteremtette a földet, a vizeket és a szárazföldet, a vizekbe halakat teremtett, a szárazföldre állatokat. A világ teremtése végén saját képére és hasonlatosságára megalkotta az embert. A teremtés végén aztán visszavonult, és megpihent, ahogy te is hat napig dolgozol, és az élet ritmusa azt kívánja, hogy vonulj vissza egy kissé, és szenteld meg azt a hetedik napot.”

ZÁRÓGONDOLATOK

Amit a megszentelt hetedik napon csinálsz, tulajdonképpen neked lesz jó. Nemcsak azt jelenti ez, hogy az istentisztelet révén Istennek szenteljük a szombatot, hanem közvetve magunknak ajándékozzuk, mert van idő a pihenésre. Van idő arra, hogy az emberek nem dolgoznak, a családnak, a személyes kapcsolatnak élnek, örülni tudnak egymásnak

azáltal, hogy időt áldoznak egymásért. Hogy a hatnapos robotból, a mókuskerékből – ahogy a modern ember mondja –, hogy ebből az eszement rohangálásból ki tudjunk lépni – *ekszto, ekstázis*. Mivel ezt nem tudják az emberek, azért kellene az extasytabletták. Ezzel a hétköznapi misztikával egyszerűen ki lehet lépni a szürkeségből, együtt lehetünk, ünnepelhetünk, megpihenhetünk, az égre emelhetjük tekintetünket, szeretettel egymás felé fordulhatunk. Azoknak az értékeknek szentelve az időt, amelyek, úgy tűnik, nonprofit jellegűek, amelyeket aztán ha visszaforgatok az életembe, akkor nagyon is mérhetővé, értékelhetővé válnak. Belső biztonságom, elfogadottságom, szeretetem, a másik szeretete, anyám szeretete, a feleségem szeretete nélkül nem tudok élni, nem tudok létezni. Minden ünnep visszavezet az ember eredetéhez, forrásához, a hármassághoz. Oda, hogy Istent szeretni tudom az istentisztelet révén; az istentisztelet így nevelni tud a szeretetre. Ez a szombat, ez a vasárnap üzenete. A keresztény nevelésnek, a bibliai ihletettségű nevelésnek ez is az üzenete a modern ember számára. Úgy kellene alkalmazni, elméletileg megtanítani a pedagógiát, hogy élet legyen belőle. Először is a magunk számára, aztán meg a mieink számára.

Moral Norms As A Necessary Condition Of Existence In The Modern Age

ABSTRACT

In my paper, I reflect on universal moral norms as the necessary conditions of existence in the modern age. I discuss this topic from a practical, pragmatic perspective with the intention of comprehension. I would like to present the source of Christian moral and educational norms, the teaching methodology of Jesus, the ways of Christian education, the pedagogy of Christian worship. I will also briefly discuss role model ethics. I conclude the paper with the specificities of Benedictine education.

KEYWORDS: education, moral norms, Christian pedagogy, Benedictine education

VÁRSZEGI ASZTRIK | Érettségi után 1964-ben belépett a Pannonhalmi Szent Benedek Rendbe, ahol teológiai tanulmányait végezte 1968-ig. 1971. augusztus 29-én szentelték pappá. 1971 és 1976 között Budapesten az ELTE BTK-n történelem–német szakon tanult, majd a tanulmányok végeztével középiskolai tanári diplomát szerzett, majd ugyanitt 1997-ben megszerezte a PhD-fokozatot is. II. János Pál pápa 1988. december 23-án esztergomi segédpüspökké nevezte ki. 1989 márciusától két éven át a Budapesti Központi Papnevelő Intézet rektora, valamint püspöki helynök az Esztergomi Főegyházmegyében. 1990 júniusától 1993 márciusáig a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia titkára volt. 1991. január 5-én pannonthalmi főapáttá választották. Mindezek mellett a Szuverén Máltai Lovagrend káplánja, a leuveni Katolikus Egyetem disztdoktora, a Bajor Bencés Akadémia Történeti Szekciójának rendkívüli tagja.